

SEBŐK FERENC

Okleveles adatok az 1349. évi országbíróváltás történetéhez

Az Anjou-kori oklevéltár¹ 1348. évi kötetével kapcsolatos kutatás során szembesültem az alábbi problémával. Az említett év november 25-én kelt oklevelében² Pál, a jászói Keresztelő Szt. János-monostor konventjének prépostja értesítette I. Lajos királyt, hogy Tamás országbírónak az oklevélben átírt nov. 18-i oklevele értelmében lánci Leukus királyi ember társaságában kiküldte tanúságtételre Márton testvért. A nevezettek visszatérve egybehangzóan előadták, hogy ugyanezen a napon kiszálltak Cseb birtokra, ahol a szomszédokat – kiváltképpen Cordus-nak mondott Miklós fiait: Istvánt és Miklóst – összehívva jelenlétükben a királyi ember az említett birtok keleti részét összes haszonvételeivel és tartozékaival együtt Lőrinc deáknak iktatta örök birtoklásra, ellentmondó nem volt. Az oklevél tartalma és szövegezése teljesen szokványosnak tekinthető, ami figyelemre méltó benne, az az átírt parancslevél kiadója, ugyanis Szécsényi Tamást adja meg országbíróként, aki az átírt oklevél tanúsága szerint 1348. november 18-án nemcsak ezt a méltóságot töltötte be, de egyúttal Turóc megye honorbirtokosa is volt. Az oklevél szerint az országbíró felkérte a jászói konventet, hogy lánci Leukus királyi ember társaságában küldje ki tanúságttevőjét Cseb birtokra, akinek jelenlétében a királyi ember határjárást és határ-elkülönítést végez, majd a bozítai Cordus-nak mondott Miklós fiait: István és Miklós, valamint az említett István fiait: István és Miklós által Máté fia Lőrinc deáknak adományozott birtokrészt az utóbbinak iktatja örök birtoklásra. Az oklevél kiadásának idejében azonban még Nagymartoni Pál töltötte be az országbírói méltóságot egészen 1349. június 18-ig, ekkor adott ki ugyanis utoljára oklevelet országbíróként.³ Ebből adódóan az országbírói oklevelet első megközelítésben téves keltezésűnek minősítettem. Feltételezésem szerint az oklevél írásba foglalója 1349. helyett véletlenül 1348-at írt az oklevél keltezésébe, az átíró oklevél pedig ezt a hibát mechanikusan megismételte, ugyanis az eredetiben a parancslevél dátuma 1348. november 18. (in octavis festi Beati Martini confessoris, anno domini MCCCXL octavo), az átíró oklevél

¹ Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia 1301–1387. Fundavit Julius Kristó. Praeside Tiburtio Almási. Adiuvantibus Ladislao Blazovich, Geisa Érszegi, Francisco Makk, Francisco Piti. Szerk.: Kristó Gy., Blazovich L., Géczi L., Almási T., Köfalvi T., Tóth Ildikó., Makk F., Piti F., Sebők F. Bp.–Szeged. 1990–.

² Dl. 84 786.

³ ENGEL P.: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. Budapest, 1996. I. 7. p. (A továbbiakban: ENGEL P.: i. m.).

pedig november 25-én (*feria tertia proxima ante festum Beati Andree apostolis, anno domini supradicto*) kelt. Alaposabban megvizsgálva azonban az oklevelet, úgy tűnt, hogy nem kelhetett 1349-ben, mert a parancslevél ebben az esetben ugyan szintén november 18-ai lenne, de a konvent jelentése már a datálás módjából adódóan november 24-i lenne, ez viszont lehetetlen, mert a királyi ember és a konvent tanúságtevőjének beszámolója szerint november 25-én (*tertio die festi Clementis pape*) szálltak ki a parancslevélben foglaltak végrehajtására. Ez pedig látszólag kizárja az 1349-es oklevél tévedésből 1348-ra való keltezését, mert a jelentés kelte nem előzheti meg az iktatás végrehajtását. E miatt az oklevél nem keletkezhetett 1350-ben sem, mert akkor jelentés kelte november 23-a, az iktatásé november 25-e lenne, tehát kizárható.

Mindezeket figyelembe véve a tévesen keltezett országbírói parancslevél keletkezhetett 1351-ben (ez esetben az időpontok a következők: parancslevél kelte november 18., iktatás időpontja november 25., jelentés kelte november 29.), 1352-ben (november 18., november 25. és november 27.), vagy 1353-ban (november 18., november 25. és november 26.), bár ezekben az esetekben feltűnő, hogy az iktatás és az arról szóló jelentés kelte között mindössze néhány nap telt volna el, ami eléggé valószínűtlen. 1354. már nem jöhet szóba, mert ebben az évben november 18-án már Druget Miklós töltötte be az országbírói méltóságot.⁴ További figyelemre méltó körülmény, hogy az országbírói parancslevélben Szécsényi Tamás magát Lajos király országbírója, és Turóc megye honorbirtokosaként nevezi meg, holott országbírósága kezdetén magát csak királyi országbírónak és kevei ispánnak minősítette.⁵ A Pál országbíró idején szokványos megnevezés mintájára a „Tamás comes, I. Lajos király országbírója” változat első ízben két, az 1349-es év november⁶ hónapjában kelt oklevélben jelenik meg, és később ez rögzül. Turóc megye ispánja 1348-ban még Gilét fia János mester, Gilét fia Miklós nádor testvére volt, aki ezt a tisztséget utoljára egy 1349. július 16-i oklevél szerint viselte.⁷

Ezek alapján arra következtethetünk, hogy a kérdéses országbírói parancslevél vagy téves keltezésű, vagy hamis. A téves keltezés azonban kevésbé valószínű. Az még elképzelhető, hogy egy 1349-ben keletkezett oklevelet tévedésből 1348-ra datálnak, de megítélésem szerint az már teljességgel elképzelhetetlen, hogy egy 1351-ben, 1352-ben vagy 1353-ban kiadott oklevelet véletlenül 1348-ra datáljanak, már pedig a fenti okfejtés értelmében más lehetőség nem adódik. Logikailag csak arra következtethetünk, hogy az oklevél vagy hamis (ennek ellene szól, hogy 1354-ben a jászói konvent tartalmilag átírta, és hitelesnek fogadta el, 1358-ban azonban maga Szécsi Miklós országbíró is tartalmilag átírja és hitelesnek fogadja el a jászói konvent 1348. november 25-inek mondott – Tamás volt országbíró parancsára hivatkozó – oklevelét), vagy pedig az oklevél mégiscsak hiteles. Ezt azonban az a körülmény látszik cáfolni, hogy ebben az esetben az országnak egyszerre két országbírója lenne, ami tekintettel arra, hogy ekkor – szemben a 13–14. század fordulója körüli állapotokkal – teljesen konszolidált, békés, stabil kormányzati viszonyok uralkodtak.

⁴ Uo.

⁵ Erre l. az alábbi idézendő okleveleken kívül, a teljesség igénye nélkül DI. 4068. (aug. 10.), DI. 4073. (aug. 29.), DI. 4077. (szept. 22.), DI 60 257. (szept. 26.), DI. 4083. (okt. 13.), DI. 51 546. (nov. 29.).

⁶ DI. 3964. és DI. 76 952.

⁷ DI. 4059. Idézi ENGEL P.: i. m. 215. p.

A probléma további vizsgálata azonban felvetett még egy lehetséges megoldást.⁸ Amennyiben az átíró oklevél dátumában szereplő „feria tertia proxima ante festum Beati Andree apostolis” kifejezést „feria tertia proxima post festum Beati Andree apostolis”-ra, azaz dec. 1-jére javítjuk, akkor a talány megoldódik. Ez esetben ugyanis az események időrendje úgy alakul, hogy Tamás országbíró parancslevele nov. 18-án kelt, az iktatásra nov. 25-én került sor, az erről szóló jelentést pedig dec. 1-jén foglalták írásba. Ez teljességgel elképzelhető, ugyanis az oklevelek datálásakor időnként előfordul, hogy a dátumban szereplő *post* szó helyett tévedésből az *ante* kerül be. Ebben az esetben tehát a zavart az okozta, hogy az oklevélben két tévesztés is megtalálható: az átírt oklevél dátumában az évet – az eredetiben feltehetőleg helyesen szereplő – 1349-ről az átíró oklevél írásba foglalója 1348-ra változtatta, majd a jelentés dátumában pedig a *post* kifejezést felcserélte az *ante*-val. Így tehát mind a parancslevél, mind pedig a jelentés 1349. évi keletkezésű.

Az oklevéltár 1348. évi kötetének elkészítése mellett folytattam az 1349. év okleveleinek regesztázását is, és újabb, az előzőkben kifejtett problémával összefüggő, további megfontolást igénylő jelenséggel találtam szemben magam. Egy Garai Miklós nádor 1382. augusztus 16-i oklevelében átírt 1349. március 18-i, Budán kiadott oklevél (15. die octavarum predictarum, anno domini MCCCXL nono, a határnap: márc. 4., ad presentes octavas diei Cinerum) szerint annak kiadója Tamás, Lajos király országbírója, turóci ispán, ráadásul hivatkozik saját korábbi oklevelére, amellyel az ügyet az említett márc. 4-re halasztotta.⁹ Az oklevél tartalma a jelenleg vizsgált kérdés eldöntése szempontjából érdektelen (anya és leánya közötti birtokfelosztásról és az értékkülönbség ki-egyenlítéséről szól), a datálással kapcsolatosan kétség nem merülhet fel, az átíró oklevélben mind a határnap megadása, mind az évszám világosan olvasható, félreértés, téves olvasat kizárható. Evvel az üggyel kapcsolatosan azonban nagyobb valószínűséggel hozható fel a téves dátummal történt átírás gyanúja. Fennmaradt ugyanis egy Tamás országbíró által 1350. márc. 3-án Budán (Bude, 15. die octavarum diei Cynerum predictarum, anno domini MCCC quinquagesimo) kiadott eredeti oklevél,¹⁰ amely éppen a fent említett megállapodással kapcsolatos tiltakozásról szól, és az oklevélben említett körülmények, pl. a procurator-ok nevének azonossága alapján egyértelműen a fenti üggyel hozható összefüggésbe. Ebben az esetben tehát a tévedést az oklevelet 1382-ben átíró személy követhette el, amikor az abban szereplő – feltehetőleg 1350-es – évszámot tévesen 1349-ként írta át.

Az 1349. évi oklevelek regesztázását folytatva egy november 4-én kiadott oklevél¹¹ adott okot további fejtérésre. Garai Miklós nádor 1383. június 8-i oklevele tartalmi átiratban közli Pál országbíró 1349. november 4-i oklevelét, ami szerint az országbíró színe előtt hosszabb ideje per folyt egyik részről a veszprémi egyház káptalanja, másik részről a veszprémvölgyi apácák Boldogságos Szűz-kolostora, harmadik részről Myske fia Pál között Sárberén birtok ügyében. Az országbíró a birtokot az oklevélben részlete-

⁸ Erre a körülményre Piti Ferenc kollégám és barátom hívta fel a figyelmemet, akinek ezúton is szeretném köszönetemet kifejezni.

⁹ Df. 3059.

¹⁰ Df. 265 326. (Ennek 18. századi másolata Df. 25 777.)

¹¹ Df. 201 042.

zett okok miatt a veszprémvölgyi apácának ítélte örök birtoklásra. Az oklevél Pál országbíró által történt kiadása nem képzelhető el, mivel ő 1349. június 18-án töltötte be utoljára dokumentálhatóan az országbírói méltóságot.¹² A probléma szerencsére hamar megoldásra talált. Az ugyanezen a napon keletkezett oklevelek regesztázása során kezembe került a kérdéses oklevél eredetije.¹³ Ebből egyértelműen kiderül, hogy az említett ügyben Tamás országbíró hozta meg az említett döntést. Mindössze arról van szó, hogy az ügy tárgyalása Pál néhai országbíró színe előtt kezdődött el. A felek az ő oklevele értelmében jelentek meg újra az országbíró – immáron Tamás – előtt, az oklevél 1383. évi tartalmi átírása során az oklevél fogalmazója figyelmetlenül járt el, és nem vette észre, hogy az eredetileg Pál országbíró előtt kezdeményezett perben az ítéletet már Tamás hozta meg, így a tartalmi átíratban még a korábbi országbíró neve szerepel.

Mindezek után lássuk, hogyan és mikor zajlott le az 1349. évi országbíróváltás az okleveles források tanúsága szerint. Arra már a korábbi szakirodalom¹⁴ rámutatott, hogy Nagymartoni Pál leváltására 1349. közepén került sor. Bertényi Iván idézett művében az eseményt június 18. és augusztus 8. közé helyezi hivatkozva arra a tényre, hogy Pál országbíró utolsó ismert oklevele az előbb említett napon kelt.¹⁵ Bertényi az augusztus 8-ai időpontot, amikor Tamás már minden kétséget kizáróan országbíró, egy ezen a napon kiadott oklevéllel¹⁶ igazolja. A június 18. és augusztus 8. közötti időtartam azonban tovább szűkíthető, amint azt Engel Pál említett műve¹⁷ meg is tette: Tamás országbíró már július 8-án oklevelet ad ki,¹⁸ tehát a leváltásnak e két időpont között kellett bekövetkeznie. Ehhez hozzátehetjük, hogy Tamás országbíró ugyanezen a napon még egy másik oklevelet is kiadott¹⁹, ami bizonyossá teszi, hogy ezen a napon már ő töltötte be az országbírói méltóságot. Az okot illetően elfogadhatjuk a Bertényi Iván által adott magyarázatot, miszerint „Pál mértéktelen és eszközökben nem túl válogatós birtokszerzései valóban közrejátszottak leváltásában”, illetve „az sem kizárt, hogy előrehaladott kora, esetleges súlyos betegsége alkalmatlanná tette fontos funkciója betöltésére s ezért vált szükségessé félreállítása”.²⁰ A király egyik oklevele hivatkozik – sajnos eléggé homályosan – arra is, hogy Pál leváltására bizonyos panaszok (quibuslibet querulantibus) miatt került sor²¹, bár ebben élemedett kora, talán betegsége is közrejátszhatott. Pál további sorsával kapcsolatosan egy újonnan előkerült oklevél²² alapján annyi vehető bizonyossá, hogy leváltására nem időközben bekövetkezett halála miatt került sor, ugyanis

¹² L. az alább hivatkozandó okleveleket.

¹³ DI. 3964.

¹⁴ BERTÉNYI I.: *Az országbírói intézmény története a XIV. században*. Bp. 1976. 104–105. pp. (a továbbiakban: BERTÉNYI I.: i. m.); ENGEL P.: i. m. 7. p.

¹⁵ DI. 4033.

¹⁶ *Monumenta ecclesiae Strigoniensis III. Collegit et edidit L. Crescens Dedek. Strigonii. 1924. 691. p. (927. szám). Df. 208 545.*

¹⁷ ENGEL P.: i. m. 7. p.

¹⁸ DI. 31 264. Kiadása: Anjoukori Okmánytár V. Szerk.: Nagy I. Bp. 1887. 298–299. (164. szám); regesztája: Kármay Ö.: *Történelmi Tár* 1900. 404. p.

¹⁹ DI. 31 263. p. Kiadása: Anjoukori Okmánytár V. 299–300. (165. szám); regesztája: Kármay Ö.: *Történelmi Tár* 1900. 404–405. pp.

²⁰ BERTÉNYI I.: i. m. 104–105. pp.

²¹ DI. 100 079.

²² DI. 3964.

Tamás országbíró 1349. nov. 4-én kiadott oklevelében Nagymartoni Pál volt országbíró bírótársként szerepel, tehát ekkor még bizonyosan életben volt, később azonban teljességgel eltűnik a forrásokból, feltehetőleg nem sokkal ezután elhalálozhatott.

Függelék

A közleményben tárgyalt oklevelek regesztái:²³

1. 1348. [helyesen: 1349.] nov. 18. Buda

Tamás c., [I.] Lajos király (H) országbírója, Turch m. honor birtokosa (tenens) értesíti a Jazow-i konv.-et: Máté fia Lőrinc deák (litteratus) elmondása szerint Cheb birtokbeli részének, melyet Bozitha-i Cordus (dict.) Miklós fiai: István és Miklós, valamint az említett István fiai: Miklós és István adományoztak neki érdemes szolgálataiért, hj.-ra és határ-elkülönítésre van szüksége. Az országbíró megparancsolja, hogy a konv. Lanch-i Leukus királyi ember társaságában küldje ki hites emberét Cheb birtokra, akinek jelenlétében a királyi ember a szomszédokat összehívva hj.-t és határ-elkülönítést végez, majd a birtokot Lőrinc deáknak iktatja örök birtoklásra, az esetleges ellentmondókat pedig a király jelenléte elé idézi, aki minderről írásos jelentést kér. D. Bude, in oct. fe. B. Martini conf., a. d. 1348. [helyesen: 1349.]

Á.: Jászói konv. 1349. dec. 3.

K.: –

2. 1348. nov. 25. [helyesen: 1349. dec. 3.]

Pál prépost és a Jazow-i Keresztelő Szt. János-monostor konv.-je jelenti [I.] Lajos királynak (H): Tamás c. országbíró itt átiált 1348. nov. 18-i oklevele (l. függelék 1. szám) értelmében a konv. Lanch-i Leukus királyi ember társaságában Márton testvért küldte ki tanúságtételre a fentiek végrehajtásához, akik visszatérve egybehangzóan előadták, hogy nov. 25-én (3. die fe. Clementis pape) kiszálltak Cheb birtokra, a szomszédokat – kiváltképpen Cordus (dict.) Miklós fiait: István és Miklóst – összehívva jelenlétükben az említett részt Ke felől összes haszonvételeivel és tartozékaival Lőrinc deáknak (litteratus) iktatták örök birtoklásra, ellentmondó nem volt. Határok: Lanch birtok, völgy, patak, út, tulghfa fák, Bozytha birtok, Raduan birtok. D. f. III. prox. an. fe. B. Andree ap., a. supradicto. [1348.] [helyesen: 1349. dec. 3.]

E.: Dl. 84 786. (Semsey cs. lt. 1. 21.) Vízfoltos. Hátoldalán 18. sz.-i kéz írásával tárgymegjelölés, kerek zárópecsét töredékei.

²³ A függelékben szereplő rövidítések feloldására l. az Anjou-kori oklevéltár köteteiben szereplő rövidítésgjegyzéket.

Tá.: Jászói konv., 1354. okt. 6. > Szécsi Miklós országbíró, 1358. aug. 12. Dl. 84 789. (Semsey cs. lt. 1. 23.) (az oklevelet 1348. nov. 25-i nyílt oklevélnek mondva).

K.: --

3. 1349. márc. 18.

A várad-előhegyi Szt. István első vértanú-konv. márc. 18-i (IV. f. diei medii Quadr. in presenti a.) nyílt oklevele szerint színe e. megjelenve egyik részről Demeter váradi püspök, másik részről Budim fia Miklós fia János Kulche fia Pál mr. nevében előbbi elmondta, hogy noha ő Zerepmunustura birtok ügyében Miklós fia Jánossal, András fiaival: Zouard-dal és Benedekkel, valamint Kulche fia Pál mr.-rel hosszú ideje perben áll, mivel azonban Zouard-dal, Benedekkel és Jánossal megegyezésre jutott, Pál mr.-rel szembeni követelésétől is eláll, amennyiben az előbbiekkal való megállapodása szilárdnak bizonyul.

Tá.: Pál c. országbíró jún. 18-i oklevelében.

K.: AO. V. 288—289. (155. szám) (kihagyásokkal).

4. 1349. márc. 18. [helyesen: 1350. márc. 3.] Buda

Tamás, [I.] Lajos király (H) országbírója, Turuch-i c. színe e. egyik részről Nadasd-i Domokos özvegye, most Breznyeche-i János fia Mihály mr. felesége, Klára nemes aszszony, másik részről Lachk fia említett Domokos leánya, Somus-i János fia Péter mr. felesége, Klára között per keletkezett Ilswa és Chauay birtokok ügyében, amelyet az országbíró korábbi oklevele értelmében márc. 4-re [helyesen: febr. 17-re] (ad presentes oct. diei Cinerum) halasztottak. A határnapon az országbíró színe e. megjelenve egyik részről Domokos özvegye, Klára nevében a Scepus-i Szt. Márton-egyház kápt.-jának megbízólevelével Mathyasfalua-i Miklós fia József, másik részről e Domokos leánya, Klára nevében Polky-i János fia Péter a Jazow-i Keresztelő Szt. János-konv. megbízólevelével, előbbi bemutatta [I.] Károly király (H) oklevelét. Ezt követően a procurator-ok a bemutatott oklevél és az üggyel kapcsolatos más oklevelek alapján ítéletet kértek az országbírótól, aki az ügyet a vele együtt üléselő bárók és nemesek tanácsára másnapra halasztotta, hogy a felek közben megegyezhessenek. Másnap a procurator-ok az országbíró elé járulva előadták, hogy az Abawyuar m.-i Ilswa és Chauay birtokok ügyében nemes fogott bírák közreműködésével megegyezésre jutottak. E szerint Ilswa birtokot Somus-i János fia Péter mr. felesége, Klára kapja meg összes haszonvételeivel és tartozékaival együtt örök birtoklásra. Alsou Chauay birtokot hasonlóképpen összes haszonvételeivel és tartozékaival együtt Breznyeche-i János fia Mihály mr. felesége, Klára kapja örök birtoklásra. Mivel Ilswa birtok nagyobb és értékesebb, ezért Somus-i János fia Péter mr. felesége még 28 M. kassai dénár készpénzt fizet anyjának. Ha Somus-i János fia Péter mr. felesége, v. utódai a jövőben [I.] Károly király említett oklevelét fel kell, hogy mutassák, akkor azt János fia Mihály mr. felesége, v. utódai tartoznak neki átadni. Mindezeket a felek önként vállalták. Ennek az örök emlékezetben való megszilárdítása érdekében az országbíró autentikus függőpecsétjével ellátott privilegiális oklevelet ad ki. D. Bude, 15. die oct. predictarum, a. d. 1349. [helyesen: 1350. márc. 3.]

Á.: Garai Miklós nádor, 1382. aug. 16. Dl. 3059. (NRA. 1542. 67.)

K.: AO. V. 268—270. (139. szám) (kihagyásokkal). (I. Károly király átírt oklevelét l. Anjou-oklt. XXI. 215. szám.)

5. 1349. jún. 18. Buda

Pál c., [I.] Lajos király (H) országbírója hírül adja: midőn jún. 7-én (in oct. fe. Penth.) ítélőszéket tartott, Jakab fia Lukács ura, Scepus-i Kulche fia Pál mr. nevében az esztergomi egyház kápt.-jának megbízólevelével megjelenve bemutatta a várad-előhegyi Szt. István első vértanú-konv. tartalmilag itt átírt márc. 18-i oklevelét (l. függelék 3. szám). Az országbíró az oklevélben foglaltak tanúságtételül a jelen nyílt oklevelet adja ki. D. Bude, 12. die termini supradicti, a. d. 1[3]49.

E.: Dl. 4033. (NRA. 856. 1.) Erősen vízfoltos. Hátoldalán 18. sz.-i kéz írásával tárgymegjelölés, pajzs alakú pecsét nyoma, hártyszalagja.

K.: AO. V. 288—289. (155.) (kihagyásokkal).

6. 1349. júl. 8. Buda

Tamás c., a király országbírója közli, hogy azokat a bírságokat, amelyekben Checer-i Job fia Domokos fiai: János, István, Miklós és András bizonyos emberek ellenében általa és Pál c. országbíró által elmarasztaltattak ugyanő korábbi oklevele szerint, és júl. 1-jén (in oct. fe. B. Johannis Bapt.) az országbírónak meg kellett volna fizetniük, Panky-i Máté és Batur (dict.) János kérésére elengedi. Nevezetteket a jelen oklevéllel felmenti kötelezettségük alól. D. Bude, 8. die termini prenotati, a. d. 1349.

E.: Dl. 31 264. (Csicsery cs. lt. 877.) Kissé vízfoltos. Hátoldalán azonos kéz írásával tárgymegjelölés.

K.: AO. V. 298—299. (164. szám).

R.: Kárfy Ö., TT. 1900. 404.

7. 1349. júl. 8. Buda

Tamás c., a király országbírója hírül adja: Pál c. volt országbíró korábbi bírói oklevele értelmében Checer-i Job fia Domokos fiai: János, István, Miklós és András – akik nevében István jelent meg a Lelez-i konv. megbízólevelével – júl. 1-jén (in oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) 18 budai M.-t tartoztak fizetni Loránd fia Tamás fiainak: Jánosnak és Jakabnak. A határnapon Tamás fia János a maga és testvére, Jakab nevében a Lelez-i konv. megbízólevelével megjelent, István pedig a fenti összeget az országbíró színe e. hiánytalanul megfizette, ezért János felmenti őket kötelezettségük alól. János azt is vállalta, hogy a fenti összeggel kapcsolatos összes okleveleiket hatálytalanítja. Ha az ügyben idővel újabb pert indítanak, párbajban vesztésként marasztaltassanak el. D. Bude, 8. die termini solutionis prenotate, a. d. 1349.

E.: Dl. 31 263. (Csicsery cs. lt. 873.) Hátoldalán kerek, rányomott pecsét lenyomata.
 Á.: Erdélyi kápt., 1786. júl. 3. Ugyanezen jelzet alatt.
 K.: AO. V. 299—300. (165. szám) (kihagyásokkal).
 R.: Kárffy Ö., TT. 1900. 404—405.

8. 1349. aug. 8. Buda

Tamás c., királyi országbíró azt a pert, amelyet Pál c. volt országbíró oklevele értelmében Salamon fia Gergely fia Miklós, valamint e Salamon fia János fiai: Péter és László indítottak a [székes-]fehérvári egyház kápt.-ja ellen aug. 1-jén (in oct. fe. B. Jacobi ap.) a Kurmesd birtok jövedelmeinek elvétele miatti tiltás ügyében, a király írásos parancsára dec. 7-re (ad oct. B. Andree ap. nunc prox. venturas) halasztja a korábbi állapot fenntartása mellett. D. Bude, 8. die termini prenotati, a. d. 1349.

E.: KML. Esztergomi székesfőkápt. hh. lt. 5. 6. 1. (Df. 208 545.) Kissé vízfoltos. Hátoldalán azonos kéz írásával tárgymegjelölés, kerek zárópecsét.
 K.: Str. III. 691. (927. szám).

9. 1349. nov. 4. Buda

Tamás, [I.] Lajos király (H) országbírója, Keue-i c. hírül adja: a [székes-]fehérvári egyház kápt.-ja, valamint Pál c. volt országbíró oklevele értelmében egyik részről a veszprémi egyház kápt.-ja, másik részről a veszprémvölgyi Boldogságos Szűz-kolostor apácái, harmad részről Myske fia Pál között hosszú ideje per folyt a Veszprém m.-i Zarberen birtok részeinek felosztása ügyében az említett Pál c. színe e., aki az anyakirályné parancsára az ügyben közvetíteni kívánt a felek között. Pál c. levélben (scribens) felszólította a [székes-]fehérvári kápt.-t, hogy Gergely mr. Waska-i főesp., az anyakirályné káplánja és speciális megbízottja a kápt. tanúságtevője és más fogott bírák jelenlétében jún. 16-án és az azt követő napokon (3. die quind. fe. Penth. nunc preteriti et aliis diebus sequentibus) Zarberen birtokot a felek és a szomszédok jelenlétében, az oklevelek – kiváltképpen Pál c. és a [székes-]fehérvári kápt. korábbi felosztást tartalmazó okleveleinek – bemutatása után osszák fel, és az anyakirálynéi ember iktassa azokat a feleknek, majd pedig aug. 8-ra (ad quind. B. Jacobi ap. nunc preteritas) minderről a [székes-]fehérvári kápt. oklevelében tegyen írásos jelentést. Az országbírói tisztséget időközben a királyi kegy jóvoltából Tamás c. kapta meg, aki az ügy tárgyalását a felek akaratából oklevél révén okt. 6-ra (ad oct. fe. Mychaelis arch.) halasztotta. A határnapon a veszprémi kápt. nevében és megbízólevelével János mr. veszprémi kanonok, Myske fia Pál személyesen, valamint a veszprémvölgyi egyház apátnője és egy nővér a maguk és konv.-jük nevében szintén személyesen megjelentek az országbíró színe e., és bemutatták Kálmán király (H) 1109. évi privilégiumát, amely megerősítette Szt. István király (H) oklevelét, valamint a [székes-]fehérvári kápt. jelentését. Az utóbbi szerint az említett jún. 16-án és az azt követő 3 napon (per alios tres dies subsequentes) Gergely mr. anyakirálynéi ember, János mr. kanonok és Balázs presbiter, a [székes-]fehérvári kápt. tanúságtevője más, a felek által odavezetett fogott bírák társaságában az említett ügyben

eljártak. A kápt. birtokrészei Szt. László király privilégiuma szerint 3 ekealj földet, 2 szőlőt, jó erdőt, Balatun-i halfogóhelyet és számos conditionarius-t és szolgálónót foglaltak magukba. [II.] András király oklevele szerint 2 mansio szőlőkkel, kaszálókkel, erdőkkel és más haszonvételekkel, valamint [V.] István király privilégiuma értelmében az örökös nélkül elhunyt Salamon Zarberen-i nemes Máté királyi aranyművesnek adományozott részéből 60 hold föld szőlőkkel és sessio helyekkel és más haszonvételekkel a kápt.-t illette a bemutatott oklevelek alapján. Az említett Myske fia Pál szintén [II.] András király privilégiumának felmutatásával Zarberen birtokból magának 6 ekealjnyi földet, erdőket, szőlőket és más haszonvételeket magáénak mondott. Mindezeket – kivéve Máté aranyműves részét – a [székes-] fehérvári kápt. oklevele szerint Antal, Hay Szt. Lőrinc-i prépost és Peren-i Miklós c. [I.] Károly király (H) idejében – a király és az anyakirályné által megbízva – felosztották és határjelekkel elkülönítették a Kálmán király privilégiumában az apácának adományozott részek – ti. 54 mansio, ugyanennyi szőlő és más haszonvételek – fejében. Mivel a fentiekben nem tudtak megegyezésre jutni, a veszprémi kápt. és Myske fia Pál sem a korábbi felosztást, sem pedig a királyi mérték szerinti újbóli felosztást nem fogadták el, és az anyakirálynéi és kápt. ember az eredeti felosztás visszavonását nem tartotta helyénvalónak, ezért azt a király és a bárók döntésére bízták. Az említett privilégium és a [székes-]fehérvári kápt. oklevelének elolvasása után a veszprémi kápt. procurator-a azt állította, hogy Szt. László király privilegiális oklevelében nem Zarberen, hanem Beren birtokot adományozta a veszprémi egyháznak, a Myske fia Pál által bemutatott, [II.] András király által kiadott oklevél szintén csak Beren, és nem Zarberen birtokbeli részről szól. Mivel Kálmán király privilégiuma korábbi, és Szt. István király oklevelét erősíti meg, és bennük Zarberen birtokról van szó, az ott lévő 54 mansio-t és más conditionarius-okat teljességgel a Boldogságos Szűz-monostornak adományozta, a vesprémi kápt. és Myske fia Pál által bemutatott privilégiumok viszont későbbiek, és bennük nem Zarberen, csak Beren birtok neve szerepel, továbbá ezeket a birtokrészeket ők később akarták birtokba venni, a nekik járó birtokrészeket azonban Zarberen birtokból követelték, holott privilégiumaikban csak Beren szerepelt. Mivel Veszprém m.-ben több Beren nevű birtok is van, amelyekben a veszprémi kápt. állítólag birtokkal rendelkezik, ezért az országbíró a vele együtt együtt ülő Csanád esztergomi érsek, örökös esztergomi c., Miklós nádor, a kunok bírása, Domokos Machow-i bán, János Turuch-i és Tamás Lyptow-i c.-ek, Pál c. volt országbíró, Vgal-i Pál, Korogh-i Nagy (Magnus) Fülöp és más nemesek társaságában úgy döntött, hogy Zarberen birtokon az országbíró másik, hj.-t tartalmazó oklevelében megadott királyi ember és a [székes-]fehérvári kápt. tanúságtevője a szintén az említett oklevélben megadott napon Kálmán király privilégiumának – amelyet az apácák tartoznak az említett birtokon bemutatni – megfelelően végezzenek hj.-t és határ-elkülönítést úgy, hogy ha az apácák határjelei valahol nem lelehetők fel, akkor a művelt és műveletlen szántóföldekből, szőlőkből, erdőkből, rétekből és más haszonvételekből – amelyek az említett Zarberen birtok, továbbá szőlei és más hasznai valós határain belül fekszenek – lelkiismeretük szerinti nagyságú részt csatoljanak az apácák birtokrészéhez örök birtoklásra. A veszprémi kápt., Myske fia Pál és mások ellentmondását – mivel mások a hosszú ideje folyó ügyben korábban nem jelentettek be tiltakozást – nem kell figyelembe venni. Ezt követően az említett részeket a királyi ember iktassa az apácának, mások jogának sérelme nélkül. Mivel a veszprémi kápt. és Myske fia Pál az ügyben olyan okleveleket

mutattak be, amelyekben Beren, és nem Zarberen birtokokról volt szó, ezért rájuk az országbíró Zarberen birtokkal kapcsolatosan örök hallgatást parancsol. Ennek az örök emlékezetben való megszilárdítására az említett apácák részére a jelen, függőpecsétjével ellátott oklevelet adja ki. D. Bude, 30. die oct. fe. B. Mychaelis arch. predictarum, a. d. 1349.

E.: Dl. 3964. (MKA. Acta Jesuitica. Jaurin. 4. 19.) Hátoldalán más középkori és 18. sz.-i kéz írásával tárgymegjelölés, lila-sárga-zöld sodraton kissé sérült, nagyméretű kerek függőpecsét.

Tá.: 1. Garai Miklós nádor, 1383. jún. 8. Veszprémi érseki és főkápt.-i lt. Veszprémi kápt. m. lt. Oklevelek. Sárberén 13. (Df. 201 042.) (Az oklevél kiadójának Pál c.-t nevezi meg.)

2. Lackfi István nádor, 1389. jún. 1. Dl. 7460. (MKA. Acta Jesuitica. Jaurin. 3. 17.)

3. Lackfi István nádor, 1389. nov. 7. Veszprémi székesfőkápt. m. lt. Oklevelek. Sárberén 16. (Df. 201 079.)

K.: –